

Հ. ԱԼԻՇԱՆԻ «ՀՈԳԵՒՈՐ ՃԱՌՔ»Ը

1904ին հրատարակուեցաւ Հ. Ալիշանի անտիպ գրուածներէն մէկը, որ գուցէ իր համակրողներէն շատերուն դեռ անծանօթ մնացած է, զրարառ լեզուով և միանձանց նուիրուած ըլլալուն պատճառաւ։ Շատ պարզ տիտղոսով հրապարակ դրուած է ան, «Ճառք Հոգևորք վասն միանձանց»։ Կարևոր սակայն իր բովանդակութեամբ և ճանչնալու համար Ալիշանի ներքինը, այն հոգին՝ որ շունչ և կենդանութիւն տուած է իր բոլոր գրութիւններուն։ Հոգեշահ ուրիշ հրատարակութիւններ կամ թարգմանութիւններ ունի մեր Նահապետը, բայց իբր ինքնատիպ գրութիւն Հոգևոր ճառերը միակ են և արտայայտող, եթէ ուրիշ մէկ գոհար աշխատութիւնը չուզենանք միացընել ասոր հետ, նոյնպէս կրօնաւորելոց համար գրուած «Աղօթք Արեղայի» անունով, այդ ու բնին շարքով մարգարտէ փոքրիկ պսակ մը արեղայից ձեռքը։

Հոգևոր ճառերը, եթէ դուրս թողունք սկիզբը ազուցուած Պատարագի և Պատարագչի յարմար համառօտ տեսութիւններու գեղեցիկ փունջը՝ օտար պարտեզէ իր իսկ թարգմանութեամբ քաղուած, կը բաժնուին երեք խումբերու, իւրաքանչիւրը ութօրեայ առանձնութեան օր ըստ օրէ բաւելու համար չափուած։ Հոգեւորաց յորդորակներ՝ որոնց նիւթը և հիմնական վկայութիւնները քաղուած են Աւետարանէն։ Առաջին շարքով կը բացատրէ Երանութիւնները, երկրորդով կը պարզէ մեզ Տէրունական աղօթքը, իսկ երրորդին մէջ, նոյնպէս թարգմանածոյ քաղած օտար հեղինակէ, մահուան յիշատակով կ'ուզէ արթնցնել իր ունկնդիրները՝ վարելու կատարելագոյն

կեանք մը։ Երեք այս զանազան նիւթերուն միակ նպատակն այն՝ է, ինչ որ կրօնաւորի մը հոգևոր ներանձնութեան ըղձակէտը պէտք է ըլլայ. «ճանչնալ իր անձը»։ և Հ. Ալիշան դիւրացնելու համար հոգևոր կրթութեան այս ամենէն դժուարին մասը, ինքնին կը բեռնաւորուի թերութիւններով ու տկարութիւններով, և իբր նոր Նարեկացի մը կը հլուէ իր ողբը, իբր թէ վարակուած ըլլար այն բոլոր խղճութիւններէն՝ ուսկից կ'ուզէ զգուշացնել իր հրահանգած աստուածանուէր միանձուցը։ Այսքան խոնարհ էջք մը կատարելէ վերջ, չի մնար սակայն Ալիշան նոյն ցած գետնի վրայ, ընդհակառակն իր մտքին զօրաւոր թռիչքով կ'առնու կը բարձրացնէ յանկարծօրէն իր ունկնդիրները ճշմարտութեանց ամենէն բարձր և յանժմական զագաթներուն վրայ, ուր շրջիլ իր ներանձնասէր մտքին համար անսովոր չէր։

Այս ճառերուն մէջ ալ չկրնար իր քերթողի նկարագիրը չարտայայտել։ և իր տապալեալ սիրտը կը հրահարէ այս գրքին զրեթէ բոլոր էջերը։ Նկարագրութիւններու մէջ իր երանգները կ'առնէ նա բնութենէն, ծաղկազարդ մարգագետնէն, աստղազարդ երկնքէն, և ամենէն ալ կը փնտռէ ծայն մը որ առ հասարակաց Արարիչն մերձեցնէ իր սիրտը։ Որքան բարձր ըլլայ իր ճառելիք ճշմարտութիւնը, և փափուկ իր աւանդած առաքելութիւնը, գիտէ թեթեւ ձեռքով դնել սպեղանին կամ սաւառնիլ ամէն խնդրոյ վրայէն՝ համոզիչ և հաճելի շեշտով մը։ և շատ անգամ այնպիսի անակընկալ դարձուածներով, գիւտերով

Նոյն իսկ բառախաղերով որ իր ունկնդիր, ներքո հռանդնաւորելէ զատ կը զուարթացնէ:

Տարեկան ութօրեայ կրթութեան համար Հոգևոր ճանքերու շարք մը պատրաստելը նորութիւն չէր Ս. Ղազարու մէջ. տեսած էր Աիլշան և լսած իր պատանեկութեան օրերէն սկսեալ Միթիթարեան մեծ քառուղիներ, Ս. Մկրտիչ Ագգրեանը՝ իր մեղաբախտիկ չորսընեանով, Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեանը՝ ճարտարախօս պիւրնութեամբ, Հիւրմիւսեանը՝ Ս. Գրգի ճոխ ու յարմար վկայութիւններով պնծուած, Բագրատունի՝ իր ճշգրիտ խստութեամբ, և ասոնց ամենէն ազդեալած էր, նոր ձուլելու համար իր մտածութիւնը և հազուեցրնելով վայելուչ և իրեն յատուկ ձևեր:

Եթէ Հ. Ալիշանի ընդարձակածաւալ հմտութիւնը Հնախօսական գրքերուն մէջ հարկ է փնտռել, զգայուն սիրտը և Հայ-բենիքի սիրով բռնկած միտքը իր բեր-
ականածնեան մէջ. խոր համոզումներով,
անսասան սկզբունքներով ու վառ եռան-
դով գրուած Հոգևոր Ճառերուն մէջ ալ
պէտք է տեսնել անոր հոգին՝ որ մերթ
իբրև մեզոյ աղանձեակ մը հեզօրէն ու
սարգուծեամբ կը ղեգերի, սլանալու հա-
մար շատ անգամ զբոք արծիւ մը սիրոյ
ցեմը ճառադալկներուն մէջ:

Նահապետը մօտէն ճանչցողներու հա-
մար «Հոգևոր Ճառքը» ոչ թէ միայն ամ-
փոփումն է իր գրեթէ ամեն գրութիւննե-
րուն մէջ ցանած հոգևոր խորհրդածու-
թիւններուն, այլ ասելով՝ իր իսկ պատ-
կերէն է, գծուած կարգ մը գրկումներն է
նեղութեանց սեակով, որոնք անխուսա-
փելի են ո՛ր և է կենանքի մէջ կամ աս-
տիճանի վրայ, և զորս լաւ գիտէ Նախա-
խնամող ձեռքը գործածել՝ տալու համար
օրինակ և խրախոյս այնպիսեաց վրայ
զմայրոցներու:

Հ. Բ. ԶԻՆԻՍԻԱՆ

ՆԱՀԱՊԵՏԸ

ԻՒՐ ՏԵՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

Երբ կը խորհիմ ծերունի Կահապե-
տին վրայ՝ հսկայ Մասիսը կը բարձրանայ
առջևս իւր բոլոր վեհութեամբ, կարծես
Հ. Ալիշանի ահեղակերպ ոգին է այն,
անշարժ կեցած, սպիտակ գլխով՝ Հայաս-
տանի արտին վրայ, յաւերժական ակնարկ
մը ձգած անցեալի և ներկայի վրայ: Կա-
հապետի արծաթափայլ գլուխն վար կը
հռին գիտութեան և սրբութեան բազմա-
թիւ վեհոյ արքիւրներ, ինչպէս Այրաբատի
յուրտեսնական ձիւներէն հեզակարկաչ ա-
ռարեանք:

Դերունդն է հանճարի փառքը, սրբութեան, գիտութեան և հայրենասիրութեան ծիրանեփառ պսակ մը բոլորած է իր զլխուն շուրջը ինչպէս աստուածադիր եռագոյնը Մասնաց վրայ:

Նահապետն ու Մասիս, երգող ու երգողուած, սիրող ու սիրուած, Հայաստանի երկու սինները գիտութեան և ազատութեան իբր սիրոյ նուէր առ փառապանծ Մասիս, « Յամբած ծերունիս » անոր լայնատարած կողերուն վրայ փոց իր Տեղադրութեանց անասունն էլներ, զԵրջին թրթռացումներ իր ոսկի գրչին՝ Մերունի « Պիպոյն Ասարայրի » որ քան զամէն Հայ շատ սիրեց հայ եկեղեցին և հայ տունը, որ թափառելով հայրենի աւերակներուն մէջ իր բանաստեղծ թեւերով, լացաւ ու ցացոյց բոլոր Ազգայ, այս իւր Տեղադրութեամբ վերջին բայց անմահ սակնարկն է որ ձգեց Հայաստանի վրայ։

Հայրենի աշխարհին երկրպագու ե ան-
մահ զբիշը իւր հոգեզմայլ Նումաներով
ե Յուշիկներով անմահացուցած արդէն
ամէն նուիրական յիշատակ՝ չէր վախեր
յղանալու նաեւ այն հսկայ գաղափարը,
իրեն պէս հակայի մը վայելէ, բնագաւառ-
ներն ալ մէկիկ մէկիկ երգել իր «ծիր բայց
անծերանայի» սրտով ու մտքով:

Նուիրողած այս մեծ աշխատութեան՝